

1950'LER TÜRKİYE'SİNDE
EDEBİYAT DERGİLERİ
ASLI UÇAR

VakıfBank Kültür Yayınları: 0012
Edebiyat: 003

1950'LER TÜRKİYE'SİNDE EDEBİYAT

DERGİLERİ

ASLI UÇAR

Genel Yayın Yönetmeni

A. Tarık Çelenk

Tasarım ve Yayın Kimliği

Bülent Erkmen

Tasarım Uygulama ve

Yayın Standartları

Barış Akkurt, BEK

Kapak Görseli

Fatih Mutlu, Emre Çelik

Yayın Danışmanı

Dr. Hasan Aksakal

Kitap Editörü

Mutlu Dursun

Sayfa Uygulama

Gelengül Erkara

Son Okuma

Mehmet Ata Arslan

Tasarım Danışmanlığı

BEK

VakıfBank Kültür Yayınları

Saray Mahallesi

Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi

No:7/A1 – Kat 13,

Ümraniye 34768 İstanbul

Telefon: 0 216 724 2614

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Üretim ve Satış Müdürü

Hüseyin Esen

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.,

2018

ISBN 978-605-7947-10-9

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,
34410 Kağıthane, İstanbul

Telefon: 0 212 295 86 01

Sertifika No: 12326

1. Baskı: Kasım 2018

1950'LER
TÜRKİYE'SİNDE
EDEBİYAT
DERGİLERİ

ASLI UÇAR

ASLI UÇAR

Aslı Uçar Pekmen 10 Haziran 1977'de İzmir'de doğdu. 1999 yılında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdi. Beş yıl dış ticaretle ilgili işlerde çalıştıktan sonra, 2004 yılında Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı bölümünde lisansüstü çalışmalarına başladı ve hem yüksek lisansını hem doktorasını bu bölümden aldı. Edebiyatla ilgili yazıları *Varlık*, *Pasaj* ve *Millî Folklor* gibi dergilerde yayımlandı. 1950'lerin edebiyat ortamını ele aldığı makalesi, *Türkiye'nin 1950'li Yılları* adlı kitapta yer aldı. Doktora çalışmasını tamamladıktan sonra, 2013-2016 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Türkçe Biriminde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Aslı Uçar Pekmen hâlen serbest çevirmen olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Giriş: 1950'lerin Genel Görünümü

007

1. Bölüm: Kaynaklar ve Yöntemler

019

2. Bölüm: Poetikalar

057

A. *Hisar*: Edebî Değerlerin “Kalesi”

059

B. *Varlık*: Yeniliğin Sınırları ve Köy Edebiyatı

072

C. *Mavi*: Edebî Değerlerin Sorgulanması

087

Ç. *Yeditepe*: Bayram Yerinde Ölüm Dirim Savaşı

098

D. *Pazar Postası*: Köyden Kente Edebiyattaki Değişim

105

3. Bölüm: Politikalar

117

A. Dergiler Arasındalık

119

B. Tartışma mı, Polemik mi?

127

1. “Köylü Konuşması” ve Gerçekçilik	
	128
2. Toplumculuğun “Sıcak” Savaşı	
	132
3. “Garip” Ülkesinde İhtilal	
	145
4. Şiirdeki Dönüşümün Tartışılması veya “İkinci Yeni”	
	157
Sonuç: Tartışmalar ve Kuramlar	
	163
Ekler	
	176
Seçilmiş Bibliyografya	
	185

GİRİŞ

1950'LERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Edebiyat dergileri Tanzimattan bu yana edebî tür, biçim ve tekniklerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. “Edebiyatın nabzı dergilerde atar” artık kalıplaşmış bir ifade olsa da, edebiyat dergileri hakkında çok az sayıda çalışma bulunuyor. Edebiyat dergilerinin modern Türk edebiyatına yaptığı katkı genellikle kabul edilmekle birlikte, dergilerin Türk edebiyatının gelişiminde nasıl bir rol oynadığına ilişkin bir araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, 1950’li yıllarda yayımlanan *Hisar*, *Mavi*, *Pazar Postası*, *Varlık* ve *Yeditepe* dergilerinin yazınsal anlayışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini inceleyerek bu dergilerin edebî değerlerin oluşturulmasında, korunmasında ve değiştirilmesinde nasıl bir rol oynadıklarını araştırdım. Köy romanı türünün geliştiği, öyküde ve şiirde modernist biçimlerin denendiği 1950’lerde edebiyat dergilerinin yazınsal üretim ve tüketim koşullarını nasıl etkilediğini irdeledim.

Edebiyat dergilerinin temel işlevinin edebî üretim ve tüketim arasında aracılık etmek olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, edebiyat dergileri edebî yapıtların sergilendiği bir vitrin olmanın ötesinde, edebî üretim ve tüketim koşullarını da etkiliyor. Türkçedeki “dergi”, İngiliz-

cedeki “magazine” sözcüklerinin etimolojik kökenleri edebiyat dergilerinin birincil işlevine dikkat çeker. İngilizcedeki *magazine* sözcüğü, Arapça *mahzen* sözcüğünden geliyor. *Kâmûs-ı Türki*'de *mahzen* sözcüğünün Arapçada “mal ve eşya koymaya yarayan kapalı yer, ambar, kiler” anlamında kullanıldığı belirtiliyor.¹ Türkçe *mağaza* sözcüğünün Arapça “mahzenden galat olan” Fransızca *magasin* sözcüğünden geldiğini görüyoruz.² Sözcüğün etimolojik kökenleri, edebiyat dergilerinin birincil işlevi olan edebî üretim ve tüketim arasındaki aracılığa dikkat çeker. Bununla birlikte, bu aracılık işlevi “edilgen” bir derleme ve sergilemeden ibaret değildir ve “mağaza” metaforu, bu açıdan yanıltıcı olabilir. Bu noktada, edebiyat dergilerinin tarihsel olarak ikincil bir işlevinin daha olduğunu belirtmek gerekiyor. Edebiyat dergileri edebî yapıtların vitrini oldukları kadar, edebiyatın tartışıldığı bir forum olma işlevini de taşırlar.

Edebiyat dergilerinin incelenmesi farklı edebî ve kültürel anlayışların ortaya çıktığı tarihsel ve maddi koşulları daha iyi anlamamızı sağlıyor. Edebiyat tarihinin güncel kayıtlarını içeren dergiler, edebiyat tarihi alandaki araştırmalar açısından büyük bir önem taşıyor. Bununla birlikte, Türkiye’de modern edebiyat tarihi alanında az sayıda çalışma bulunuyor. Bu çalışmaların da genelde yazar ve yapıt odaklı olduğunu görüyoruz. Yazar ve yapıt odaklı edebiyat tarihi incelemeleri, yazarların yaşamları ve yapıtları

1. [Şemsettin Sami]. *Kâmûs-ı Türki* (Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş). Haz. Mertol Tulum. İstanbul: Tercüman Gazetesi, 1985, s. 817.

2. A.g.e. s. 811.

hakkında temel düzeydeki bilgileri edinmemize yardımcı oluyor. Öte yandan, yazarların üretim yaptıkları dönemlere ilişkin bilgiler, madde başlıkları veya akım adları altında, satır aralarına sıkışabiliyor. Bu bağlamda, edebiyat dergileri üzerine yapılan çalışmalar, o dönemin edebî ve kültürel ortamının daha iyi anlamamız için elzem.

Dergilerin yakından incelenmesi edebiyat tarihini yazarların veya kanonik yapıtların tarihi olmaktan kurtardığı gibi, edebî yapıtların nasıl bir bağlamda üretildiğini anlamamıza da katkıda bulunur. Edebî yapıtların üretildikleri dönemin ruhunu anlayabilmek için o dönemin edebiyat dergilerini incelemek şarttır. Pierre Bourdieu, “The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed” (Kültürel Üretim Alanı veya Tersyüz Edilmiş Ekonomik Dünya) başlıklı yazısında, “dönemin ruhu”nu anlamamıza yardımcı olacak şeylerin ihmal edilmesinin sonuçları hakkında şöyle diyor: “Dönem ruhunu oluşturan şeylerin gözardı edilmesi, yapıtların gerçeksizleşmesine (*derealization*) yol açar. Dönemin en somut tartışmalarına onları bağlayacak her şeyden soyutlanan yapıtlar [...] yoksullaşır ve boş bir hümanizm veya entelektüalizm örneklerine dönüşür.”³ Edebiyat dergileri üzerine çalışmalar, edebî yapıtları, dönemin somut tartışmalarına bağlamamızı sağlar.

Edebî yapıtlara ve eleştirel çalışmalara yer veren süreli yayınlar olarak edebiyat dergileri, edebiyat eleştirisi ve

3. Pierre Bourdieu, “The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed”, *The Field of Cultural Production: Essays on art and Literature*, Der. Randal Johnson, çev. Robert Nice, New York, Columbia Üniversitesi Yayınları, 1993, s. 32.

iletifim araştırmalarının kefiştiği, ara bir yazınsal tür olarak karşımıza çıkıyor. Bu noktada, 50’li yıllarda Türkiye’deki edebiyat dergilerini incelemeyen önce, o dönemde dünyada ve Türkiye’de edebiyat ve basın alanlarında yaşanan gelişmelere genel olarak bakmak gerekiyor. 20. yüzyılın ortasında dünyada uluslararası ilişkiler, sanat-edebiyat ve basın alanlarında üç temel kırılma yaşandı. Siyaset alanında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş dönemi başladı ve çift kutuplu dünya düzenine geçildi. Aynı dönemde, basının ticarileşmesiyle birlikte, burjuva kamusal alanında çözümler başladı.⁴ Sanat ve edebiyat alanında ise modernist ve deneyci akımların yerini postmodernizm adı altında toplanan eğilimler aldı.

Avrupa’da 20. yüzyılın ilk yarısına kadar, genellikle *modernist* veya *avangarde* diye anılan, deneyci akımların etkili olduğunu görüyoruz. 1950’lere kadar art arda gelen sembolizm, izlenimcilik, dışavurumculuk, sürrealizm ve dadacılık gibi modernist ve avangard akımlar Avrupa’daki sanat ve edebiyat ortamını oldukça sarsıyor. İkinci Dünya Savaşından sonra ise bazılarının modernizmin devamı olarak kabul ettiği, bazılarının ise “postmodernizm” başlığı altında değerlendirdiği soyut dışavurumculuk, pop art, minimalizm, neo-dada, performans sanatı gibi akımlar görülüyor. E. H. Gombrich *Sanatın yks* adlı kitabının 1995 tarihli 16. baskısında, bu kitabın ilk olarak yayımlandığı 1950

4. Jürgen Habermas, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* adlı yapıtında Batı Avrupa’da 20. yüzyılın ortalarından itibaren basının ticarileşmesiyle birlikte, burjuva kamusal alanında yaşanan bu değişimi ayrıntılı bir şekilde çözümlemiştir.

yılından bu yana sanat tarihinde gözlemlendiği en önemli olayın, herhangi bir yeni akımın doğmasından çok, deneysel sanat akımlarının “yarattığı şaşkınlığın iyice azalmış olması ve artık deneysel her şeyin basın ve yayın tarafından benimsenir gözükmesi” olduğunu belirtiyor.⁵

Dünyada etkili olan edebî akımlar, *Twentieth-Century Literary Movements Dictionary* (Yirminci Yüzyıl Edebi Akımlar Sözlüğü) sözlüğünde tarihlere ve ülkelere göre listelenmektedir. Bu listeyi incelediğimizde, 1950’lerde dünya edebiyatında “somut şiir” (*concrete poetry*) ve absürt tiyatro akımlarının yaygınlık kazandığını görüyoruz. 1950’li yıllarda Almanya, Avusturya, Belçika, Brezilya, İngiltere, İsveç, Norveç gibi pek çok ülkede somut şiir akımı etkili oluyor.⁶ Absürd tiyatro ise 1950’lerde Almanya, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, Polonya gibi ülkelerde yaygınlaşıyor. Listenin Türkiye başlığında ise İkinci Yeni ve Köy Romanı akımlarına yer veriliyor.⁷

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de 20. yüzyılın ortasında önemli siyasal ve toplumsal değişimler yaşanıyor. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin komünizmi “çerçeveleme” politikası izlemesi ve Sovyetler Birliği’nin toprak talepleri nedeniyle, Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin bozulduğu ve Türkiye ve Amerika arasındaki ilişkilerde bir yakınlaşma olduğu gözlemleniyor. Amerika Birleşik

5. Ernst Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1995, 16. Baskı, s. 610.

6. Helene Henderson, Jay P. Pederson (ed.), *Twentieth-Century Literary Movements Dictionary*, Omnigraphics Inc., 2000, s. 838

7. A.g.e. s. 838.

Devletleri, 1947’de kabul edilen Truman Doktriniyle Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere finansal ve askeri destek sağlama kararı alıyor. Yine 1947’de uygulamaya konulan Marshall Planıyla aralarında Türkiye’nin de bulunduğu Avrupa ülkelerine finansal destek sağlanıyor. Erik J. Zürcher’e göre, bir yandan İkinci Dünya Savaşında halk kitlelerinin CHP iktidarına karşı artan hoşnutsuzluğu, diğer yandan Türkiye’deki liderlerin Marshall Planından ve Amerika’nın askerî ve finansal desteğinden yararlanma arzusu, Türkiye’nin demokratikleşme sürecini hızlandırmıştır.⁸ 1945’te çok partili sisteme geçilmiş ve 1946 yılında genel seçim yapılmıştır. Zürcher’e göre, halk desteğine rağmen usulsüz oylamalar sonucunda, Demokrat Parti (DP) 1946 seçimini kaybetmiştir.⁹

Bu dönemde Soğuk Savaşın etkileri Türkiye’de giderek daha fazla hissedildi. CHP ve DP birbirlerini komünizme karşı “yumuşak” davranmakla suçladılar.¹⁰ 1948 ve 1949’da sola karşı “cadı avı”na çıkıldı ve örneğin toplumcu romancı Sabahattin Ali öldürüldü.¹¹ 1946’dan itibaren serbest piyasa ekonomisine yönelen Türkiye’de, DP’nin 1950’de büyük bir çoğunluğun desteğiyle iktidara gelmesinin ardından, tarıma dayalı bir modernleşme programına geçildi. DP iktidarının ilk yıllarında Amerikan yardımlarının da etkisiyle tarım alanında büyük bir gelişme kaydedildi.¹² Tarıma

8. Erik J. Zürcher, *A Modern History*, Londra-New York, I. B. Tauris, 1994, s. 217-19.

9. A.g.e., s. 222.

10. A.g.e., s. 223.

11. A.g.e., s. 223.

12. A.g.e., s. 235.

verilen desteğe rağmen, artan kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte, köyden kente ilk büyük göç dalgası da 1950'lerde görüldü.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, 1950'li yıllarda basın dünyasında da önemli gelişmeler yaşanıyor. İkinci Dünya Savaşından sonra modern baskı ve gazetecilik yöntemlerinin günlük basın hayatına girmesi, siyasal ve sosyal hareketliliğin artması ve basınla ilgili özgürleştirici düzenlemeler, basının nitelik ve nicelik açısından hızla gelişmesini sağlıyor.¹³ Gülseren Adaklı, 2006 yılında yayımlanan *Türkiye'de Medya Endüstrisi* adlı kitabında, Tanzimattan bugüne kadar “basın”ın “medya”ya nasıl evrildiğini inceliyor. 1940'ların sonlarından itibaren ticari ve kitlesel basına doğru evrilmenin başladığını, 1960 ve 1970'lerde bu sanayileşme ve profesyonelleşme eğiliminin ivme kazandığını, 1980'lerden itibaren basının “medya tekeli”ne dönüştüğünü belirtiyor. Adaklı, “Batıda 19. yüzyılın başlarında tarafgir basına doğru evrilme sürecinin bir benzeri[nin] Türkiye’de 1940’lı yılların sonunda gerçekleşmeye başlamış” olduğunu da ifade ediyor.¹⁴ Bu yıllarda tek parti döneminin sona ermesi, Demokrat Parti hükümetinin başlangıçta basına bir ölçüde özgürlük ortamı sağlaması ve okur kitlesindeki artış, basındaki ticarileşme eğilimi üzerinde etkili oluyor.¹⁵ Adaklı’ya

13. Nejdet Atabek ve Erdal Dağtaş, *Kamuoyu ve İletişim*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 1998, s. 125.

14. Gülseren Adaklı, *Türkiye’de Medya Endüstrisi: Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006, s. 114.

15. A.g.e., s. 115.

göre, “çok partili yaşama geçişle birlikte kitlelerin politizasyon oranındaki görece artış, basını da daha zengin bir tartışma ortamına sürüklemiştir.”¹⁶ Bununla birlikte, yazar, bu dönemde basının tartışma zenginliği içine girmesinin, doğrudan siyasete girme kanallarının yaratıldığı 1960’lı yıllarla kıyaslandığında “oldukça sınırlı bir demokratik ortama işaret et[tiğinin]” altını çiziyor.¹⁷

Tek partili dönemden çok partili döneme geçilen bu yıllarda, edebiyat dergisi sayısında bir artış olduğu ileri sürülebilir. 1928’den beri her yıl yayımlanmakta olan *İstatistik Yıllığı*’nda, 1951 yılından bu yana, Milli Kütüphane verilerine göre hazırlanan “konularına göre süreli yayınlar” istatistiğine de yer veriliyor. Bu istatistikler doğrultusunda, 1940-2005 yılları arasında yayımlanan süreli yayınların bir tablosunu oluşturarak yıllara göre edebiyat dergisi sayısını gösteren bir grafik hazırladım. Söz konusu tablo ve grafik, bu çalışmanın Ek A bölümünde bulunuyor. Ekteki grafiği incelediğimizde, 1945-1950 yılları arasında dergi sayısının neredeyse iki katına çıktığı görüyoruz. 1950 yılında yayımlanan dergi sayısı, İkinci Dünya Savaşının henüz yeni başladığı 1940 yılındaki dergi sayısı ile kıyaslandığında ise dergi sayısında sadece yüzde 12 oranında bir artış olduğu dikkat çekiyor. Milli Kütüphane verilerinin ve bu verilere dayanılarak oluşturulan istatistiklerin güvenilirliğinin kuşkulu olduğunu da belirtmeliyim. Derleme Kanunu uyarınca, sü-

16. A.g.e., s. 115.

17. A.g.e., s. 116.

reli yayınlar Milli Kütüphane'ye gönderilmek zorunda olsa da çok sayıda derleme kaçağı olduğu tahmin ediliyor. Dergilerin nasıl sınıflandırıldığı da bu noktada bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Edebiyat dergileri “kültür ve sanat dergisi”, “fikir ve sanat dergisi” gibi farklı alt başlıklarla yayımlanabiliyor, dolayısıyla kataloglandırma sırasında edebiyat dergileri farklı türler altına kaydedilmiş de olabilir. Tuncer Uçarol, *Edebiyat ve Eleştiri* dergisinin Mayıs-Haziran 2003 tarihli 67. sayısında yer alan “Günümüzde Edebiyat Dergileri (Genel Görünüm)” başlıklı yazısında, kişisel çabalarıyla 2002 yılında 172 edebiyat dergisi yayımlandığını tespit ediyor.¹⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü'nün istatistiklerine göre, 2002 yılında 100 edebiyat dergisi, 131 güzel sanatlar ve eğlence dergisi kayıtlı bulunuyor.

Bu dönemde edebiyat dergisi sayısının tam olarak ne kadar arttığını tespit etmek güç olsa da edebiyat dergisi sayısında bir artış olduğunu söyleyebiliriz. 1950'lerde yayımlanan edebiyat dergilerinde, dergi sayısının arttığını bildiren çok sayıda yazıya rastlanıyor. Örneğin İlhan Geçer Mart 1953 tarihli *Hisar* dergisinin “Sanat Dergileri Arasında” köşesinde şunları söylüyor: “Son aylarda aramıza yeni yeni katılan sanat dergilerini görüp de sevinmemek mümkün mü?”¹⁹ Yine İlhan Geçer (Bülent Nafiz takma adıyla), Ekim 1955 tarihli “Dergiler Arasında” köşesinde benzer bir gözlem yapıyor. *Varlık* dergisinde de sanat dergilerinin çoğaldığına

18. Tuncer Uçarol, “Günümüzde Edebiyat Dergileri (Genel Görünüm)”, *Edebiyat ve Eleştiri*, 67, Mayıs-Haziran 2003, s. 97.

19. İlhan Geçer, “Sanat Dergileri Arasında”, *Hisar*, 2, Mart 1953, s. 16-17.

ilişkin yazılara rastlıyoruz. Örneğin 1 Ağustos 1954 tarihli *Varlık* dergisindeki “Edebiyat Tenkidi” başlıklı yazıda şöyle deniyor: “Bu kâğıt darlığında sanat dergileri durmadan çoğalıyor. Buna sevinmemek elde değil.”²⁰ *Yeditepe*’de ise “Dergiler” köşesinin yurttan edebiyat ve sanata ilginin artması, okur kitlesinin gelişmesi ve dergi sayısının çoğalması nedeniyle oluşturulduğu belirtiliyor.²¹

1950’lerde edebiyat dergisi tirajlarının yüksekliği de dikkat çekiyor. Bu dönemde *Varlık* dergisinin tirajı 7-8000, *Hisar* ve *Mavi*’nin 2000, *Yeditepe*’nin 500 ila 1500, *Pazar Postası*’nın ise 1000 civarındadır. 1950’lerde Türkiye nüfusunun yaklaşık 25 milyon, okur-yazar oranının ise yaklaşık yüzde 40 olduğunu düşündüğümüzde o dönemdeki tirajların bugünkü edebiyat dergisi tirajlarından çok daha yüksek olduğunu anlayabiliyoruz. Bugün yaklaşık yüzde 96 okur-yazarlık oranına sahip 80 milyonluk Türkiye’de, *Varlık*’ın o dönemdeki tirajına yaklaşan bir edebiyat dergisi yoktur. *Varlık*’ın tirajı, okur-yazar oranıyla ve nüfusla doğru orantılı olarak artmış olsaydı, bugün 50-60,000 civarında olurdu.

1950’li yıllarda okur kitlesinin artması, basındaki ve edebiyat dergilerindeki nitel değişimler gibi nedenlerin de etkisiyle, edebiyat dergilerinde yoğun bir tartışma ortamı bulunduğunu gözlemliyoruz. Bu dönemde gerek dergiler arası iletişimin, gerekse dergilerdeki tartışma ve polemiklerin tirajları etkilediğini ileri sürülebilir. Bununla birlikte,

20. “Edebiyat Tenkidi”, *Varlık*, 409, Ağustos 1954, s. 2.

21. “Dergiler”, *Yeditepe*, 108, 1 Haziran 1956, s. 7.

dönemin en çok satan dergisi olan *Varlık*'in tirajındaki değişimleri incelediğimizde, polemikler ve tiraj arasında doğru bir orantı bulunmadığını görürüz. *Varlık*, özellikle 1950'lerin ikinci yarısından itibaren, tartışma ve polemiklerden uzak dursa da tirajını korumuş, hatta artırmıştır.

Atilla Özkırımlı, ansiklopedik *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin birinci cildinde yer alan “Çağdaş Türk Edebiyatı” başlıklı maddede, Demokrat Parti'nin baskıcı yönetimine karşın, 1950 sonrasında edebiyat ortamının en belirgin özelliklerinin çok seslilik ve çok yönlülük olduğunu belirtiyor.²² *Varlık* dergisinde başlayan köy edebiyatı tartışmaları, *Hisar* ve *Mavi* dergisi arasındaki “toplumsal gerçekçilik” polemikleri, her iki dergide de Garip akımının eleştirilmesi, *Pazar Postası*'nda ve *Yeditepe*'de sürdürülen İkinci Yeni tartışmaları dönemin çok sesli ve çok yönlü edebiyat ortamına işaret ediyor. 1950'lerin başında toplumsal değişimlere ve köyden kente göç olgusuna koşut olarak tartışmaların köy romanı üzerine yoğunlaştığını, 1950'lerin ikinci yarısında ise tartışmaların İkinci Yeni'ye odaklandığını görüyoruz. Soğuk Savaşın da etkisiyle toplumcu yazın bu dönemdeki edebiyat dergilerinde ortak bir tartışma konusu olarak öne çıkıyor.

Bu çalışmanın, “Kaynaklar ve Yöntemler” başlığını taşıyan ilk bölümünde önce dönemin edebiyat dergilerine ilişkin Türkçe kaynaklar değerlendirdim. Ardından edebiyat dergiciliği hakkında yakın tarihli üç İngilizce kaynağı

22. Atilla Özkırımlı, “Çağdaş Türk Edebiyatı”, *Türk Edebiyatının Tarihi*, Cilt 1. İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2004, s. 320.

inceledim. Daha sonra bu çalışmada edebiyat dergilerinin nasıl ele alınacağını açıkladım. Çalışmanın “Poetikalar” başlıklı ikinci bölümünde *Hisar*, *Mavi*, *Pazar Postası*, *Varlık* ve *Yeditepe* dergilerinin poetikalarını çözümleyerek 1950’lerdeki edebî üretim ve tüketim süreçlerini nasıl etkilediklerini tartıştım. Üçüncü bölüm olan “Politikalar” da dergiler arası ilişkileri ve dönemin tartışma ortamını irdeledim. Sonuç bölümünde ise dönemin edebiyat dergiciliğine ilişkin ikinci ve üçüncü bölümlerde yaptığım gözlemlerin nasıl bir kuramsal çerçevede değerlendirilebileceğini tartıştım. Çalışmanın Ek A bölümünde konularına göre süreli yayınlar tablosu ve edebiyat dergisi sayısı grafiği bulunuyor. Ek B’de bu çalışmada ele alınan dergilerin künye bilgilerine yer verdim. Ek C’de dergilerin ilk sayılarının dergi boyutlarına göre küçültülmüş kapak fotoğrafları yer alıyor.

EK A SÜRELİ YAYIN İSTATİSTİKLERİ

TABLO 1: 1940-2005 Yılları Arasında Yayımlanan Gazete ve Dergiler, Konularına Göre

	1940	1945	1950	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
TOPLAM	334		647	1658	1890	2470	2362	2019	2568	2614	2594	2357	5653
GENEL				1076	1106	1443	1243	1030	1366	1794	1366	1499	3083
FELSEFE				3	4	9	5	9	4	6	6	8	43
DİN, İLAHİYAT				15	19	18	19	15	15	21	23	20	99
SOSYAL BİLİMLER				290	365	507	653	608	728	418	794	456	1099
DİL BİLİMİ				5	4	8	4	4	8	3	5	9	54
KURAMSAL BİLİMLER				7	9	31	30	24	25	20	8	7	101
UYGULAMALI BİLİMLER				131	188	237	216	166	209	131	94	203	630
GÜZEL SANATLAR VE EĞLENCE				38	82	121	118	87	112	101	131	103	297
EDEBİYAT	64	38	77	82	95	70	59	60	83	107	46	36	144
TARİH, COĞRAFYA, BİYOGRAFİ				11	18	26	15	16	18	13	21	16	103

Kaynak: Yukarıdaki tablo 1951, 1952, 1960, 1970, 1976 ve 2005 tarihli Türkiye İstatistik Yıllığı'nda ve İstatistik Göstergeler 1923-2002'de bulunan, Millî Kütüphane verilerine dayanılarak hazırlanmış olan "Konulara Göre Kitap, Dergi ve Gazete Yayımları" istatistikleri temel alınarak oluşturulmuştur.